

Kooperatív tanulásszervezés

Farkas Beáta¹ – Nagyházi Bernadette²

1. A kooperatív tanulás mibenléte

A kooperatív tanulás vagy módszer története a 20. század elejéig nyúlik vissza. Európában az 1970-es évektől kezdték alkalmazni (Hanák, 2000), mára pedig már Magyarországon is megjelent.

A hagyományos tanulásszervezés elsősorban frontális osztálymunkára épít, amelynek középpontjában a tanár áll, mint az óra menetének, a tudás átadásának irányítója, aki ebbe a folyamatba akár modernebb módszereket is beépíthet. A kooperatív tanulásszervezés lényege, a tanulók korábbi ismereteire épít, azok együttműködésre és csapatmunkára alapozott elmélyített megtanulására. Nem zárja ki a frontális oktatást, amely akkor hatékony tanulási forma, ha a tanulóknak nincsenek előzetes ismereteik. A frontális tanítás azonban passzívitásra ítéli a tanulót, míg a kooperatív módszer épít az aktív együttműködésre.

A kooperatív tanulásszervezés a tanulók együttműködésén alapul (Spencer, 2009), egyfajta sajátosan működő csoportmunka, amelynek strukturális alapja a heterogén (különböző képességű, nemű, eltérő kulturális és szociális helyzetű) összetételű, ideális esetben 4–6 fős csoport, amelyre jellemző a pozitív, egymást segítő függés, a csoport tagjainak együttműködése a feladat megoldásában. Elsősorban kiscsoportos, az elméleti anyag gyakorlati feldolgozására, elmélyítésére hivatott órákon hasznos, felsőoktatásban ez jellemzően a szeminárium, de frontalist előadást is meg lehet szakítani egy-egy jól alkalmazott kooperatív feladattal.

A kooperatív csoportmunka nem azonos a hagyományos csoportmunkával (H. Molnár, 2015), mivel alapelveként épít a csoporttagok együttes, egyéni munkájára, amelyből egy résztvevő sem von(hat)ja ki magát: a feladat akkor teljesíthető, ha abban mindenki részt vesz.

A munka fontos első lépését jelenti a csoportok kialakítása, amelyek lehetnek irányítottan szervezett heterogén (de akár homogén) összetételűek, de bízhatjuk a csoportok alakítását a diákokra is: ilyenkor általában a közös érdeklődés, szimpátia dönt a csoportok kialakulásában. A véletlen csoportalakítás akkor célravezető, ha nem lényeges, hogy heterogén vagy homogén-e a csoport; ebben az esetben a csoportok szám- vagy kártyahúzással, esetleg egyszerűbb feladat megoldásával jönnek létre. A csoportalakítás formáiban a megoldandó feladat jellege döntő lehet abban, hogy a csoportalakítás mely formáját választjuk.

---

¹ MATE Kaposvári Campus, Neveléstudományi Intézet, Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék művésztanára, farkas.beata.kap@uni-mate.hu

² MATE Kaposvári Campus, Neveléstudományi Intézet, Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék egyetemi docense, koverne.nagyhazi.bernadette@uni-mate.hu

1.1. A kooperatív tanulásszervezés legfontosabb alapelvei

A kooperatív tanulás akkor eredményes, akkor jár pozitív eredményekkel, ha következetesen érvényesítünk négy alapelvet, amelyek (Kagan, 2009):

- építő egymásrautaltság;
- egyéni felelősség;
- egyenlő részvétel;
- párhuzamos interakció (i.m.).

1.1.1. Építő egymásrautaltság

Cél, hogy a tanulók eredményei pozitív korrelációba kerüljenek egymással, amely esetben a tanulók a saját sikereik mellett elősegítik a többiek sikereit is (Kagan, 2009); az egyén csak úgy lesz sikeres, ha a társa is sikerrel veszi az akadályt. Így lesz a csoportból a tanulási folyamatban részt vevők segítő közössége. Az építő egymásrautaltság együttműködést teremt, és fokozza a teljesítményt.

1.1.2. Egyéni felelősség

A csoportok akkor működnek megfelelően, ha a csoport minden tagja egyaránt dolgozik, és felelősséget vállal a csoport teljesítményéért. Ennek érdekében meg kell teremteni az egyén felelősségét: a csoporton belül az egyénnek is teljesítenie kell oly módon, hogy az elért eredmény nyilvános és egyénileg is értékelhető legyen. Az értékelés tehát nem csoportonként, hanem egyénenként történik (Kagan 2009). Így minden résztvevő tudja, hogy szükséges az egyéni részvétel a munkában.

1.1.3. Egyenlő részvétel

A tanulóknak részt kell venniük a tananyag feldolgozásában, így abban elmélyedhetnek, azaz tanulnak. Ezért a feladat megoldásában a csoport minden tagjának nagyjából egyforma részt kell vállalnia. A kooperatív csoportmunka lehetővé teszi, hogy a kiscsoportok minden tagja szóhoz jusson; megfelelő módszerek választásával azt is elérhetjük, hogy egyenlően vegyenek részt a megoldásokban (i.m.). Az egyenlő részvétel és az egyéni elszámoltathatóság segítségével azokat a tanulókat is be tudjuk vonni a tanulási folyamatba, akik egyébként inkább passzívan a háttérben maradnának.

1.1.4. Párhuzamos interakciók

A hagyományos osztályban az interakciók (tanár-diák) egymás után zajlanak (Kagan, 2009). A kooperatív tanulásban a tanulók nemcsak nagyjából egyenlően, de nagyobb gyakorisággal is vesznek részt a folyamatban. A jól megválasztott módszerekkel elérhetjük, hogy a csoportokban párhuzamosan folyjon az interakció, ezáltal a tanulók sokkal több lehetőséget kapnak a megnyilatkozásra, ezáltal a tanulásban való elmélyedésre (i.m.).

2. A felsőoktatásban jól alkalmazható kooperatív technikák

A felsőoktatásban szokásos óraformák (előadás, szeminárium, gyakorlat) és az ezekhez kapcsolódó tartalom, tananyag mennyisége gyakran elbizonytalanítja az oktatókat abban, milyen hatékonyan tudják felhasználni a közoktatásban egyre ismertebb, jól bevált tanulásszervezési formákat és feladattípusokat.

A továbbiakban olyan feladattípusokat ismertetünk, amelyek az előadásokon és szemináriumokon a felsőoktatásban is színesíthetik, gazdagíthatják az órákat, és a diákok komplex kompetenciafejlesztését is segítik.

2.1. Ráhangolás, órakezdés

Mind előadások, mind szemináriumok elején fontos a diákok figyelmének aktivizálása és fókuszálása az óra témájára. Ezek a gyakorlatok néhány percet vesznek igénybe, és jól szolgálják a motivációt. Lehetőséget teremtenek arra, hogy felmérjük a diákok előzetes ismereteit a témáról.

A módszer neve	<i>Jut eszembe...</i>
Eszközigény	-
Előkészítés	-
Időigény	2-5 perc
Javasolt létszám	5-25
Leírás	Ez az órakezdő játék különösen az oldottabb, kevesebb diákkal dolgozó szemináriumokon hasznos a hangulat megteremtésére, kulcsszavak gyűjtésére. A tanár kiválaszt egy kulcsszót, amely témakezdő óra esetén az új témához, vagy további órákon az előző órai anyaghoz kapcsolódik. Ezt a kulcsszót illeszti a <i>Jut eszembe ...</i> mondatba, majd azt kéri a diákoktól, hogy a kulcsszóról eszükbe jutó fogalmat, további kulcsszót mondjanak, megismételve az előző szót is. Ezzel a módszerrel könnyen és gyorsan aktivizálhatjuk a diákok témával kapcsolatos ismereteit, előzetes vagy megszerzett tudását.
Példa	Tanár/irányító: <i>Jut eszembe: szeretet.</i> Diák: <i>Jut eszembe a szeretetről: család. Stb.</i>

A módszer neve	<i>Ki vagyok én?</i>
Eszközigény	-
Előkészítés	-
Időigény	2-5 perc
Javasolt létszám	5-20
Leírás	Ez az órakezdő játék szintén alkalmas egy-egy téma kulcsszavainak gyors összegyűjtésére. Kiválasztunk egy diákot, aki kimegy a táblához. Háta mögé a táblára felírunk egy kulcsszót (lehet személy, fo-

	galom), úgy, hogy a diák ne lássa. A többiek olyan szavakat, mondatokat mondanak, amelyek a táblán szereplő szóra utalnak, de nem ejthetik azt ki. A táblánál álló diáknak meg kell fejtenie, mi áll a táblán.
Példa	A táblán ez áll: MATE Diák1: <i>Intézmény vagy.</i> Diák2: <i>Egyetem vagy.</i> Diák3: <i>Itt tanulunk. Stb.</i>

A módszer neve	<i>Ablakmódszer</i>
Eszközigény	előre elkészített A4-es lap minden csoportnak
Előkészítés	-
Időigény	10–15 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	A módszer hasonlít a <i>Kerekasztalhoz</i> ; ez is felhasználható az óra bármely pontján, akár egy téma feldolgozásánál, vagy épp a meglévő tudás rendszerezésénél is. A téma megadása után a diákok minden olyan szót a lap négy (hozzájuk legközelebb eső) sarkába írnak, ami az adott téma kapcsán az eszükbe jut. Ezután egy megbeszélés következik a csoportokon belül, melynek során minden olyan szót, amely legalább 2-3 diáknál is szerepel, a lap négyzettel kijelölt közepére kell beírniuk. A középre gyűjtött szavakat aztán megbeszélik a csoportok, hogy kinek miért jutott eszébe, mit tud elmondani róla, ezt a csoport tagjai kiegészíthetik. Ez a módszer is aktív részvételt kíván a tagoktól, de ha valaki passzívabb is, a gyűjtés során történő megbeszélések neki is segíthetnek a megértésben. Az elkészült lapokat a feladat végeztével be lehet mutatni az osztályban, illetve ráépülő feladatokkal is jól összeköthető.

A módszer neve	<i>Asszociáció képekkel</i>
Eszközigény	különböző képek, fotók (a csoport létszámánál több)
Előkészítés	-
Időigény	10–20 perc a csoport létszámától függően
Javasolt létszám	4–20
Leírás	A különböző asszociációs játékok mind alkalmasak arra, hogy kicsit jobban megismerjük a csoport résztvevőit és a csapat dinamikáját. Nagyon jó kezdő, ráhangoló, akár ismerkedő feladat. A képek tartozhatnak egy aktuális témához, amivel a későbbiekben is foglalkozni akarunk majd, de lehetnek teljesen véletlenszerűen összeválogatott fotók is. A fotók kiválasztását nagyon sokféle kérdés megelőzheti. Ha megtörtént a fotó kiválasztása, akkor mindenkinek lehetősége van arra, hogy pár mondatban megindokolja a döntését, miközben

	jól láthatóan körbe felmutatja a képet. Ha az idő engedi, erre reflektálhatnak, akár kérdezhetnek is a csoport tagjai. Nemcsak az ismerkedésben, ismétlésben, ráhangolódásban alkalmazható játék, de remekül tudja fejleszteni a csoport szociális készségeit is.
Példa	<i>Válassza ki azt a képet, amelyet leginkább kapcsolni tud a következő fogalomhoz...</i> <i>Válassza ki azt a képet, amelyet leginkább kapcsolni tud a múlt órai anyaghoz!</i>

A módszer neve	<i>Egy kérdés – egy válasz</i>
Eszközigény	kis darab papír (post-it) minden résztvevőnek
Előkészítés	-
Időigény	10–15 perc
Javasolt létszám	4–15
Leírás	A módszer nem más, mint egyfajta barkohba. A feladatot célszerű egy téma köré szervezni. Mindenki felír egy szót egy papírdarabra a megadott témakörben. Ez lehet tárgy, élőlény, fogalom stb. Ezután a kis cetlit a társunk hátára kell ragasztani/csíptetni. A feladat a következő: mindenki körbe járva egyszerre csak egy kérdést tehet fel a vele szemben állónak. Ha ezt megválaszolták egymásnak, akkor a következő emberhez kell lépni, és így apránként gyűjteni be az információkat, amíg rá nem jön, hogy mi az a szó, ami a hátán lévő kis lapon szerepel. Ez a feladat nagyon jól megmozgatja a csapat tagjait, és kötetlenebb formában történhet az információ gyűjtése.

A módszer neve	<i>Kettős kör</i>
Eszközigény	-
Előkészítés	tanári kérdések / villámkártya / értékelőlap
Időigény	2–5 perc
Javasolt létszám	6–26 (páros számú résztvevő kell, szükség esetén a pedagógus bekapcsolódhat)
Leírás	Ez a játék kis mozgással jár, így fizikailag is megmozgatja a diákokat, emiatt alkalmas arra, hogy a már megszerzett tudást egy-egy hosszabb nap végén is aktivizálni tudjuk. A játéknak több változata is van. A diákok két kört alkotnak, és szembefordulnak egymással. A belső körben állók egy kérdést tesznek fel a külső körben álló párjuknak a tanult témával kapcsolatban. A tanár irányításával (pl. tapsra, sípszóra, csengőre) eggyel jobbra lépnek, és a következő embernek is feltehetik a kérdést. Variációként összeállíthatjuk a kérdéseket, amiket egymás után felteszünk a csoportnak, vagy megadhatjuk előre villámkártyán a kér-

	<p>déseket, ezekből húznak a belső körben állók egyet-egyét, így biztosíthatjuk, hogy minden olyan ismeret előkerüljön, amire az órán szükség van. Ha ellenőrizni szeretnénk, hogy mire emlékeznek a diákok a tananyagból, minden diák az órán is készíthet saját villámkártyát, és ezeket használjuk a játék során.</p> <p>További változatként a kérdezők jelölhetik értékelőlapon, hányan válaszoltak jól a kérdésre, így ellenőrizhető lesz, mennyire felkészültek a diákok. A kérdéseket a játék végén közösen is megbeszélhetjük.</p>
Példa	Villámkártya: a villámkártya egyik oldalán kérdés szerepel, a hátoldalán pedig az elvárt válasz/ok.

A módszer neve	<i>Szóforgó</i>
Eszközigény	-
Előkészítés	-
Időigény	4–10 perc
Javasolt létszám	párok vagy 4 fős csoportok
Leírás	<p>A szóforgó egy-egy óra menetében bármikor felhasználható módszer a kérdések megválaszolására vagy a már megszerzett tudás felidézésére. Óra végi szintetizálásként is alkalmazható. Egy-egy szóforgó állhat csak párokból, vagy akár 4 fős csoportokból is.</p> <p>A módszer lényege, hogy a tanár felad egy témát, amelyről a párok vagy a csoportok tagjai kötelezően, egymás után, „forgóban” mondanak egy-két mondatot. A tanár valamilyen jellel (tapssal, csengővel stb.) jelzi, hogy meddig beszélhet egy-egy diák. A pár vagy csoport az egyes mondatok helytállóságát is megítéli. Ez a módszer mindenkitől aktív közreműködést igényel, mivel a pár vagy a csoport minden tagja kötelezően megszólal.</p>

A módszer neve	<i>Kerekasztal</i>
Eszközigény	egy A4-es lap minden csoportnak
Előkészítés	-
Időigény	4-10 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	<p>A <i>Kerekasztal</i> a <i>Szóforgó</i> írott formája; szintén felhasználható az óra bármely pontján, ha meg akarunk győződni arról, mennyire sajátítottak el a diákok egy adott anyagot. A tanár feldobja a témát, majd a csoportok első tagja az A4-es lap tetejére ír ezzel kapcsolatban egy mondatot, majd továbbadja a melléte ülőnek, aki hozzátesz még egyet. Nem lehet ismételni a már leírtakat. A feladat minden résztvevőtől aktív közreműködést igényel. Ha a lapokat óra végén összegyűjtjük, képet kapunk a diákok megszerzett tudásáról is.</p>

2.2. A tananyag átadása, új anyag ismertetése

A kooperatív módszerek új tananyag bemutatására mind előadáson, mind szemináriumokon jól használhatók. Érdeemes kipróbálni, hogy egy-egy csoport mely technikával tud a legjobban dolgozni, így hatékonyabbá tehetjük az ismeretátadást. A kooperatív módszerekkel elérhetjük, hogy a lehető legtöbb diák vegyen részt az órai munkában, így nemcsak a szemináriumok, hanem az előadások is interaktív megismerő folyamattá alakíthatók. Az új anyag bemutatásához, átadásához az alábbi kooperatív technikákat javasoljuk:

A módszer neve	<i>Mozaik</i>
Eszközigény	lap, csomagolópapír poszternek, író- és rajzeszközök
Előkészítés	A kijelölt tananyag szövegét a csoportok létszámának megfelelő részre kell bontani.
Időigény	15–30 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	<p>A <i>mozaikmódszerek</i> több változata lehetséges. Ezek közös jellemzője, hogy a diákok egyidejűleg dolgozhatnak fel különböző anyagrészeket, majd azokat egymásnak is „megtaníthatják”.</p> <p>A legegyszerűbb mozaik egy adott, lezárt, de egymástól független részekből álló ismeretanyag csoporton belüli egyéni feldolgozását jelenti. Ebben az esetben lehetséges, hogy a tanulócsoporthat/előadás minden 4 fős csoportja ugyanazt a szöveget dolgozza fel, a szöveget a csoport létszámának megfelelő részekre bontva.</p> <p>Minden diák önállóan olvassa, feldolgozza a számára kijelölt részt, majd felkészül arra, hogy azt a többieknek érthető formában bemutassa, megtanítsa.</p> <p>Ebben a típusban nincs szükség arra, hogy a csoporton belül szerepeket kapjanak a csoporttagok. Fontos az időkeret kijelölése (mind az anyag tanulmányozására, mind annak bemutatására), és ennek szigorú betartása is.</p> <p>Ugyanezt a mozaikot alkalmazhatjuk csoporton kívüli szinten is: ebben az esetben csoportonként egy-egy részt kapnak a diákok, minden csoport a teljes anyag egy részét dolgozza fel és mutatja be a többi csoportnak.</p> <p>Ebben az esetben érdemes a csoporton belül szerepeket is kijelölni, pl. <i>szóvivő/szónok; íródeák/jegyző; feladatfelelős; csendfelelős; feladatvivő/futár; időfelelős</i>. Nem szükséges valamennyi szerepet betölteni, és a feladattól függően új szerepeket is ki lehet alakítani.</p>

	Ha a csoportok között működik a mozaikos feldolgozás, akkor a saját rész bemutatása is teljes csoport /osztály szintjén történik: minden csoport megtanítja a saját részét a többi csoportnak. Az anyag bemutatásához érdemes plakátot, posztert, vázlatot is készíteni.
--	--

A módszer neve	<i>Szakértői mozaik</i>
Eszközigény	papír vázlatához
Előkészítés	A kijelölt tananyag szövegét a csoportok létszámának megfelelő számú (alapesetben négy) részre kell bontani.
Időigény	15–30 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	<p>A szakértői mozaiknál fontos, hogy egy csoportban csak négy fő legyen, és ideális, ha négy ilyen csoportot tudunk alakítani.</p> <p>A tananyagot itt is négy, a többitől függetlenül értelmezhető részre kell osztani, és a, b, c, d jellel kell ellátni. A diákok a csoporton belül A, B, C, D jelet kapnak, és megkapják az azonos betűjelű szöveget. Ezt elolvassák, értelmezik, majd helyet változtatnak: mindenki a többi csoport vele azonos jelet viselő társához ül, így új 4 fős csoportok alakulnak ki, amelyben mindenki ugyanazt a szövegrészt olvasta (azonos a betűjelük). Ezek a csoportok – pl. szóforgóban – megbeszélnek, mit tanultak, erről közös vázlatot is készítenek, majd visszatérnek saját csoportjukba, és megosztják a többi társukkal a megszerzett ismeretet.</p> <p>Ennek a mozaiknak az az előnye, hogy a tudás megosztása több szinten történik: egyénileg dolgozzák fel először az ismeretet, majd csoportszinten négy ember alakít ki közös tudást, amit egy másik csoportban ismét megosztanak. Ez azt jelenti, hogy legalább három megközelítésben, háromszor is foglalkoztak az ismeretanyaggal, ami mélyebb megismerést tesz lehetővé.</p>

A módszer neve	<i>Fordított szakértői mozaik</i>
Eszközigény	lap, csomagolópapír poszternek, író- és rajzeszközök
Előkészítés	A kijelölt tananyag szövegét a csoportok létszámának megfelelő számú (alapesetben négy) részre kell bontani.
Időigény	15–30 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	A mozaiknak ebben a formájában is minden diák kap egy betűjelet a csoporton belül (A, B, C, D). Az egyes csoportok együtt dolgoznak fel egy-egy témát, amelyről informatív plakátot készítenek. Ezután az azonos betűjelű diákok gyűlnek egy csoportba, és végiglátogatják a plakátokat. Minden plakátnál az a diák magyaráz és tanít, aki a plakát elkészítésében részt vett.

	A mozaiknak ebben a formájában a plakátkészítés, az ismeret közös vizuális megjelenítése segíti az elmélyülést a témában.
--	---

A módszer neve	<i>Háromlépcsős interjú</i>
Eszközigény	-
Előkészítés	A kijelölt tananyag szövegét a csoportok létszámának megfelelő számú (alapesetben négy) részre kell bontani.
Időigény	15–30 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	<p>A Mozaikhoz hasonlóan itt is A, B, C, D jeleket kapnak a csoportokban a diákok, majd önállóan feldolgozzák a szöveg nekik szóló részletét.</p> <p>Ezután sajátos, egymásra épülő tanítás kezdődik: először A és B, illetve C és D alkot egy párt, és kölcsönösen elmondják egymásnak, mit tanultak. Ezután A elmondja C-nek és D-nek, amit B-től tanult, miközben B figyel és ellenőriz, majd B mondja el az A-tól hallottakat C-nek és D-nek, miközben A ellenőrzi. Majd cserélnek: C mondja el A-nak és B-nek, amit D-től tanult, amit D ellenőrzi, majd D mondja el a C-től tanultakat, és C ellenőrzi. A módszer előnye, hogy a tananyag részenkénti feldolgozását teszi lehetővé egyidejűleg minden csoportban. Minden diák a szöveg egy-egy pontjáért felel, az azzal kapcsolatos ismereteket megosztja a csoporttal. A feladat során a közös tudás úgy jön létre, hogy minden résztvevő többször végighalad az új ismereten: először az elsajátítás, majd a bemutatás, végül az ellenőrzés szerepében.</p>

A módszer neve	<i>Körhinta</i>
Eszközigény	-
Előkészítés	A kijelölt tananyag szövegét a csoportok létszámának megfelelő számú (alapesetben négy) részre kell bontani.
Időigény	15–30 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	<p>A <i>Körhinta</i> is a <i>Mozaik</i> egyik változata, amelyben minden csoport egy témát (szövegrészletet) dolgoz fel. Ezt követően egy diák a helyén marad minden csoportból, míg a többiek vándorolnak, sorban a következő csoportokhoz, ahol meghallgatják annak a csoportnak a tudását. A helyben maradó diák sorban fogadja a többi csoportot, és elmondja nekik, amit tanult. Amikor a csoportja tagjai visszatérnek hozzá, neki is elmondják a többi tudnivalót.</p>

2.3. A tananyag gyakorlása, a megszerzett tudás ellenőrzése

A kooperatív technikák nagy része éppen a gyakorlást szolgálja, így – amennyiben a feladatot saját óránk anyagához igazítjuk – állandó elemei lehetnek a szemináriumi munkának.

A módszer neve	<i>Ablak</i>
Eszközigény	Minden csoportnak egy nagyobb méretű lap, íróeszközök
Előkészítés	-
Időigény	10–30 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	Az ablakmódszer (vö. 2.1. fejezet) az óra menetében több esetben is felhasználható. Ismétlő, rendszerező, akár ellenőrző órákon ezzel a módszerrel a már megszerzett tudást aktivizálhatjuk, oly módon, hogy a diákok először ötletbörze-szerűen egyénileg gyűjtik össze, mit tudnak az adott témáról, majd szóforgóban megbeszélik a kérdést, és kialakítják a közös csoportválaszt. Mivel a lapon, az ablakokban a válaszaikat rögzítik is, így óra után ezeket összegyűjtve képet kaphatunk arról, milyen mértékben értették meg vagy sajátították el a tananyagot a diákok.

A módszer neve	<i>Indián beszélgetés</i>
Eszközigény	-
Előkészítés	-
Időigény	10–30 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok, teljes csoport
Leírás	<p>Az indián beszélgetés is alkalmas annak összegyűjtésére, felidézésére, hogy mire emlékeznek, mit tanultak meg a diákok egy témáról. Különösen alkalmas akár a frissen tanultak gyakorlására, mivel alapeleme az ismétlés.</p> <p>A diákok körben ülnek, a tanár feldobja a témát. Az első diák egy mondatos választ ad, vagy egy mondatot fogalmaz meg a témáról szerzett ismereteiből. A második diák ezt megismétli, és hozzátesz még egy mondatot. Minden következő diák megismétli az előtte elhangzott mondatokat.</p> <p>Fontos, hogy a játékot csak kiscsoportban lehet alkalmazni, 7–8 főnél nagyobb létszámú csoportban bontsuk a diákokat kisebb csoportokra.</p> <p>A módszert más módszerekkel is kombinálhatjuk: készülhet poszter a beszélgetés végén, kérhetünk reflexiót, játszhatunk asszociációs játékot az így gyakorolt fogalmakkal.</p>

A módszer neve	<i>Diákkvartett</i>
Eszközigény	Válaszkártyák a csoportok számával és a diákok betűjelével
Előkészítés	-
Időigény	10–45 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	<p>A diákkvartett kiválóan alkalmas a gyakorlásra és a megszerzett tudás ellenőrzésére.</p> <p>A teljes csoportot négyfős kiscsoportokra osztjuk. Minden csoport kap egy számot (1–4.), és minden tag kap egy betűjelet (A, B, C, D). A tanár felteszi a kérdést, amelyre minden csoporttag először saját választ fogalmaz meg (le is lehet jegyezni), majd közösen megbeszéli, mi a csoport válasza. Meggyőződnek arról, hogy minden csoporttag helyesen tudja a választ. Ezután egy diák válaszkártyát húz, amelyen az áll, melyik csoport melyik betűjelű tagja adja meg a választ.</p> <p>A diákkvartett egy változatában a válaszadó diákok minden csoportból egyszerre mondják a választ. Ha a válasz hosszú vagy bonyolult, kérhetjük a diákokat, hogy ezeket a válaszokat írják fel a táblára (egyszerre).</p>
Példa	<p>Válaszkártyák:</p> <p>1. csoport A</p> <p>1. csoport B</p> <p>1. csoport C</p> <p>1. csoport D stb.</p>

A módszer neve	<i>Négyesfogat</i> ³
Eszközigény	<p>Előre elkészített kártyacsomag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kérdéskártyák a megbeszélni kívánt kérdésekkel - válaszkártyák: hányas számú diák fog válaszolni - ellenőrzőkártya: hányas számú diák vezeti az értékelést <p>Választáblák</p>
Előkészítés	-
Időigény	10–45 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	<p>A négyesfogat a diákkvartett egy változata, amely gyakorlásra és ellenőrzésre is kiváló módszer. Érvényesül benne az egyéni felelősség, az együttműködés, megvalósulnak a párhuzamos interakciók, és van azonnali visszajelzés. Hátránya, hogy viszonylag sok előkészítést igényel.</p>

³ Kagan és Kagan 2009-es könyvében a diákkvartett leírása szinte megegyezik a négyesfogattal, így ez a két módszer egymás változatainak tekinthető (Kagan és Kagan, 2009).

	<p>A tanár előre elkészíti a szükséges kártyacsomagot minden csoportnak (ezek azonosak). A kérdéskártyákra írja fel a megbeszélendő vagy gyakorlásra szánt kérdéseket. Ezen kívül válaszkártyákat és ellenőrző kártyákat is készít.</p> <p>A négyfős csoportokban minden diák kap egy számot (vagy betűjelet). A csoport kihúzza a kérdéskártyát (minden csoportnak ugyanaz a kérdés), majd egyénileg végiggondolják a választ (ezt le is lehet írni). Ezután közösen megbeszélik, ki hogyan válaszolt, és kialakítják a csoportválaszt.</p> <p>Ezután válaszkártyát húznak, amely megmondja, hányas számú diáknak kell válaszolnia. A kijelölt diákok a választáblára leírják a választ, majd minden csoport egyszerre felmutatja a választábláját. Az ellenőrzőkártyán szereplő számú diákok ellenőrzik és értékelik a többi csoport választát. Végül közösen dicsérnek, jutalmaznak (pl. tapssal).</p>
Példa	<p>Válaszkártyák:</p> <p>1. csoport A</p> <p>1. csoport B</p> <p>1. csoport C</p> <p>1. csoport D stb.</p>

A módszer neve	<i>Feladatküldés</i>
Eszközigény	-
Előkészítés	-
Időigény	20–45 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok
Leírás	<p>Ebben a feladatban a megszerzett tudásra hagyatkozva minden csoporttag kidolgoz egy ismétlőkérdést (feladatot), amelyet kártyára jegyez le. A kártya hátoldalára a választ is lejegyzik. Ezt követően a csoportok kicserélik a kártyáikat. Egy csoporttag felolvassa az első kérdést, amit a csoporttagok közösen megválaszolnak, majd megnézik és értékelik a kérdező választát. Amennyiben a kártyán szereplő válasz helytelen vagy hiányos, javítják. Ugyanígy haladnak a többi kérdéssel is, majd a kártyacsomagot továbbküldik a következő csoportnak. Egyidejűleg dolgozik minden csoport.</p>

A módszer neve	<i>Feladatcsere</i>
Eszközigény	-
Előkészítés	-
Időigény	20–45 perc
Javasolt létszám	4 fős csoportok

Leírás	Ez a feladat a feladatküldés változata, amelyben a csoporttagok kidolgoznak egy-egy feladatot, majd feladatot cserélnek egy másik csoporttal, és a tőlük kapott feladatot is megoldják. Nem kell megvárni a csoport összes feladatát, így folyamatosan tudnak dolgozni.
--------	---

A módszer neve	<i>Strukturált rendezés</i>
Eszközigény	
Előkészítés	fogalomkártyák nagy papír a rendszerezéshez
Időigény	20–45 perc
Javasolt létszám	teljes csoport (4–10 fő)
Leírás	A strukturált rendezés egy-egy témakör végén az elsajátított fogalmak, ismeretek rendszerezését szolgálja. A tanár előre elkészíti a rendszerezendő, egymás alá-fölé tartozó fogalmakat, egyesével kártyákon, majd ezeket összekeveri. A diákok egy-egy kártyát húznak, és megkeresik, kihez tartozik az azon látható fogalom. Az összetartozó diákok rendszerező posztert készítenek, ahol a rendszerezés elvét is ők határozzák meg. Ha a csoport létszáma nagyobb, alakítsunk több csoportot. A csoportok eltérő feladatot is kaphatnak, majd bemutatják egymásnak az elkészült posztereket.

3. Differenciálás a kooperatív tanulásban

A kooperatív módszerek rendkívül sok lehetőséget teremtenek arra, hogy alkalmazni tudjuk a diákok közti differenciálást. A differenciálás elvét alkalmazva növelni tudjuk a feladatok hatékonyságát, hisz a módszer alkalmazása azt jelenti, hogy a pedagógus felméri és figyelembe veszi a tanulók egyéni képességeit, tudásszintjét, így téve hatékonyabbá a feladatszervezést.

Az egy témához tartozó különböző feladattípusok, feladatrészek képesek arra, hogy az egy időben végzett csoportmunkában a résztvevők eltérő képességeit fejlessze, azaz egy adott csoportmunkában eltérő feladattípusokkal dolgozhatnak a diákok a közös cél érdekében, például egy információs plakát elkészítésekor. Rendszerint mindenki azt a feladatrészt választja a munkafolyamatból, amelyben jártas, és így garantálja az egyéni és a csoportos sikert is. Pedagógusként fontos felmérnünk és lehetőséget teremtenünk arra, hogy a diákok több területen, több feladattípusban is kipróbálhassák magukat, és olyan területek is fejlődjenek, amelyben esetleg kevésbé komfortosan mozognak. Ennek a tudatos megtervezését segíti, ha ismerjük a diákok egyéni képességeit, és azokat figyelembe véve alakítjuk ki a feladatokat, ugyanakkor ügyelünk arra, hogy folyamatosan változzanak a feladatvégzés során betöltött szerepek. A csoportban betöltött szerepek cseréjével növelhetjük az önállóságot, az alkalmazkodásra és együttműködésre való törekvést és a társas

kapcsolatokat is. Tehát egy információfeldolgozásnál ne mindig ugyanaz az ember legyen a felelőse a kulcsszavak összegyűjtésének, leírásának, vagy épp a végeredmény szóbeli bemutatásának, hisz a felsorolt feladatoknak eltérő fejlesztő hatásuk van. Ezeket a hatásokat is érdemes figyelembe venni és hozzáigazítani a tanulók igényeihez, egyéni ismeret-elsajátítási szintjéhez.

A változatos kooperatív módszerek során alkalmazott differenciálás nagyban segíti, hogy diákra szabott, egyéni tanulási módok fejlődhessenek ki. Ennek kialakulásában nagy szerepe van a pedagógusnak, a diákok egyéniségének, az előzetes tudásuknak, a tanulási tempónak, a pozitív megerősítésnek, az önállóan és csoportszinten elért sikereknek, ezáltal az önbizalom növekedésének is.

4. Értékelés a kooperatív tanulásban

A kooperatív tanulás alapelveiből adódóan az ismeretszerzés alapvetően csoportban történik, ahol mindig létrejön valamilyen szóbeli vagy szóbeli és írásbeli, közös, csoportos, értékelhető produktum. Ennek ellenére az értékelés nem lehet csoportos, mivel ebben az esetben nem látható az egyén részvétele, megszerzett tudása a csoportban, illetve egyes diákok a motivációjukat is elveszíthetik (Kagan és Kagan, 2009).

A kooperatív tanulásszervezés egyik legnagyobb előnye, hogy a párhuzamos interakciók miatt jóval több megszólalási lehetősége van minden diáknak, mint a hagyományos órán (i.m.). Emellett bővül annak a lehetősége is, hogy a tanár lássa és értékelje a csoportok és az egyes diákok munkáját. Mivel irányító főszereplőből közreműködővé válik a tanár a tanulási folyamatban, mintegy a tudás megszerzésének elindítójává, így több ideje marad a csoportok és az egyének haladásának megfigyelésére. Erre alkalmas a „körbesétálás” (Kagan és Kagan, 2009, p. 15): amíg a csoportok/diákok dolgoznak, csendes megfigyelőként, csoportról csoportra járva figyelheti meg a tanár, hogyan haladnak a tanulásban a diákjai, szükség esetén javíthat, válaszolhat a felmerülő kérdésekre, illetve látja azt is, milyen további segítségre lehet még szükségük a diákoknak (i.m.). Ebben az esetben az értékelés célja az, hogy a tanulás hatékonyságát megítéljük, ha lehet, fokozzuk.

Természetesen szükség van a tanulási folyamat (pl. félév végén) szummatív értékelésre is. Az egyéni felelősség alapelve miatt a kooperatív tanulásban lehetőség van az egyéni értékelésre, osztályzatok adására is.

4. Részösszefoglalás

Ebben a fejezetben a kooperatív tanulás alapelveit és a felsőoktatásban is felhasználható módszereit ismertettük.

A kooperatív tanulásszervezés alapelvei miatt hatékonyabb, sikeresebb ismeretszerzést tesz lehetővé, mint a hagyományos eljárások. A diákok alapvetően csoportban dolgoznak, de ez a folyamat nem azonos a hagyományos csoportmunkával. A módszer négy

alapelve az építő egymásrautaltság, az egyéni felelősség, az egyenlő részvétel és a párhuzamos interakció.

Az építő egymásrautaltság biztosítja, hogy a csoport tagjai akkor érnek el sikert, ha a csoporttagok külön-külön is eredményesek. Mivel a csoport a feladatait csak együtt tudja elvégezni, így mindenkinek érdeke a kooperáció, vagyis hatékonyabb lesz az együttműködés. Ezzel együtt jár az egyéni felelősség: minden csoporttag kötelezően hozzájárul a csoport teljesítményéhez. Ezt a módszerek megválasztásával, illetve az egyes szerepek kiosztásával érhetjük el. A kooperatív tanulás minden módszere alkalmas arra, hogy az egyes feladatok megoldásában a diákok egyenlően vegyék ki a részüket, de egyúttal ez a differenciálás eszköze is. Szintén a tanulás hatékonyságát fokozza a párhuzamos interakció: mivel a csoportok egymástól függetlenül, önállóan dolgoznak, és a csoporttagok kötelezően részt vesznek a munkában, így egyszerre, ugyanabban az időben a teljes csoport részese lesz a tanulási folyamatnak. pl. szóforgóban mondhatja el a véleményét, kérdezhet, tanulhat a társaktól, bemutathatja a megszerzett ismeretet, közös vagy egyéni produktumot is készít. Így a hagyományos osztálytermi technikákhoz képest egy-egy diák jóval többet „dolgozik” egy tanórán, ami elmélyíti a megszerzett tudást.

A kooperatív módszerek a felsőoktatási tanórákon mind a ráhangolás, felidézés, mind az új anyag bemutatása, mind a gyakorlás, ismétlés, rendszerezés és a mérés esetében felhasználhatók. A tanulási folyamat és a megvalósított produktumok a diagnosztikus, a formatív és a szummatív értékelést is lehetővé teszik.

6. Irodalom

BacsKay, B., Lénárd, S., Rapos, N. és L.Ritók, N. (2008). *Kooperatív tanulás. Oktatási programcsomag a pedagógusképzés számára*. Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság. [online] <https://adoc.pub/kooperativ-tanulas-oktatasi-programcsomag-a-pedagoguskepzes-.html> [2022. 08. 04.]

Hanák, Zs. (Szerk.) (2007). *A kooperatív módszertan elméleti és gyakorlati alapjai*. Eger: EKF. [online] http://www.hefop.ektf.hu/anyagok/kooperativ_modszertan.htm [2022. 07. 31.]

H. Molnár, E. (2015). *Kooperatív módszerek a gyakorlatban*. Szeged: SZEK JGYF Kiadó.

Kagan, S. (2004). *Kooperatív tanulás*. Budapest: ÖNKONET.

Kagan, S. és Kagan, M. (2009). *Kooperatív tanulás*. Budapest: ÖNKONET

Nagy, I. és Zágon Bertalanné (2008). A kooperatív tanulásszervezés. In: Gádor, A. (Szerk.), *Tanári kézikönyv a szociális kompetenciák fejlesztéséhez 1–12. évfolyam*, (pp. 101-109). Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság. [online] http://www.kooperativ.hu/szockomp/4_modszertani_segedletek/tanari_kezikonyv/tanari_kezikonyv_1-12_evfolyam_beliv.pdf [2022. 08. 04.]

Orbán Józsefné (2011). *Kooperatív technikák. Az együttműködő tanulás szervezése*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. <https://bit.ly/2lgpqXm> [2022. 08. 04.]

7. Feladatok, gondolkodtató kérdések

1. Milyen alapelvekre épül a kooperatív tanulásszervezés?
2. Miben különbözik a hagyományos és a kooperatív csoportmunka?
3. Válasszon ki egy témát a saját tantárgyából! Gondolja végig, milyen kooperatív ráhangoló feladatokat tart alkalmasnak ehhez a témához?
4. Válasszon ki egy témát a saját tantárgyából! Gondolja végig, milyen kooperatív struktúrákkal célszerű ezt a témát a csoportjaiban feldolgozni! Több módszert is választhat!
5. Válasszon ki egy témát a saját tantárgyából! Gondolja végig, milyen kooperatív struktúrákat tart hasznosnak a témakörben tanítandó-tanulandó ismeretek gyakorlásához! Több módszert is választhat!
6. Válasszon ki egy témát a saját tantárgyából! Gondolja végig, milyen kooperatív struktúrákat tart hasznosnak a témakörben tanítandó-tanulandó ismeretek rendszerezéséhez, ismétléséhez! Több módszert is választhat!
7. Válasszon ki egy témát a saját tantárgyából! Gondolja végig, milyen kooperatív struktúrák alkalmasak a témakörben elsajátított ismeretek csoportos és egyéni méréséhez! Több módszert is választhat!

8. A gyakorlati alkalmazást segítő weboldalak, videók

A kooperatív tanulás.

<https://skoll.hu/kooperativ-tanulas/> [2022. 08. 04.]

Kooperatív tanulási technikák. <https://tanitoikincseim.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=>

1197650_

A kooperatív technikákat bemutató videók

https://www.youtube.com/watch?v=byTVIP_HV9A&ab_channel=SzentIstv%C3%A1nTelev%C3%ADzi%C3%B3 [2022. 08. 04.]

https://www.youtube.com/watch?v=PFsr-ll6yls&ab_channel=ONK2013Eger [2022. 08. 04.]

https://www.youtube.com/watch?v=9-pZ-uXp50w&ab_channel=palantaiskola [2022. 08. 04.]

<https://tka.hu/tudastar/mogy/478/korhinta-modszer> [2022.08.04.]